

2008 פורסם במגזין "קונטקט" – צילום ומדיה דיגיטאלית, נורית טל-טנא

אם במהלך ביקורכם האחרון בניו יורק, לונדון או תל אביב, שעה שפסעתם להנאתכם ברחוב הקיפו אתכם יצורים צבעונים, חסרי פנים, משהו כמו 20 ס"מ גובה והעלו לכם חיוך לא נשלט על השפתיים, הרי שפגשתם בשמוזים - נושאי הבשורה החדשה על פי ביגר ושות'.

בשנתיים האחרונות צצות בובות השמוז בנופים אורבניים כפטריות אחרי הגשם ומצליחות להפתיע את כל מי שנתקל בהן. במסה של כ- 500 בובות שמוז צבעוניות הן מתיישבות לזמן קצר במרכזים מסחריים, חופי ים, שווקים ובכל מקום תרבותי אחר הומה אדם, עושות את שלהן וממשיכות ליעד הבא מסע מיוחצן חוצה יבשות. מאז אפריל 2004 הספיקו השמוזים לבקר בנקודות מפתח אורבניות בניו יורק, לונדון ותל-אביב, ומנהלי "מסע ההופעות" המתקשר מצהירים שזהו רק תחילתו של המסע, כשחזונם הוא בהפצת הבשורה לעולם כולו. בשנים הקרובות הם מתכננים לבקר בארצות נוספות דוגמת יפן, אוסטרליה, ורוסיה.

הוגה ובורא השמוזים הוא אסא ביגר, אמן ישראלי (יש שיגדירו אותו פרובוקטיבי) החי בשנים האחרונות בניו יורק ורואה חשיבות רבה בהתעסקות אמנותית המהווה סוג של פעולת מחאה תרבותית. "יש חשיבות לעשייה המגלמת בתוכה סגנון חיים המאפשר אינטראקציה וריכוך התפר שבין האמנות והחיים. עבורי אמנות היא תהליך גילוי גדול, ועשיית אמנות היא מסע ארוך ומשעשע ההופך למרתק יותר ויותר ולעולם אינו נפסק". דברי ביגר.

לאחר שנים של ציור קלאסי והתמודדות יומיומית מול הקנוס, שבע ביגר מעשיה סזיפית זו, וחש כי הגיע הזמן לתפנית אמיתית מהר מאוד הוא השכיל להבין כי עשייתו המבודדת בסטודיו לא תוביל אותו למפגש האנושי המסעיר אליו הוא שואף, המפגש בין אמנותו ונשמתו לקהל חי.

"הבנתי שלאחר שסיימתי ליצור את היצירה, היא פשוט מועברת לצ'לסי או לאיזו שהיא גלריה אחרת ומשם לאספן שיתלה אותה באיזה סלון פרטי וזהו".

וכך, בחיפושי אחר דרכי ביטוי חדשות, נרשם ביגר, בתחילתה של שנת 2004, לסמינר קרמיקה במסגרת לימודיו בהאנטר קולג' (Hunter College) בהנחייתו של האמן הפרופסור ג'ף מונגריין (Jeff Mongrain). המגע הישיר עם החומר עורר בביגר את התשוקה לעשייה הפיסולית שעסק בה כבר כמה שנים קודם בשנת 2001 כשהציג את פרויקט "12 השבטים", בו הוצגו 12 פסלונים שהיוו לדעתו מיחבר אולטימטיבי בין מזרח ומערב (אלו היו למעשה פסלונים השמוז הראשונים). ביגר ערך עבודת מחקר מעמיקה בדרכו למציאת הפסלון שיבטא מיחבר זה; בביקורו במוזיאון המטרופוליטן (Metropolitan) התוודע לפיסול מהמזרח הרחוק ובעיקר לפיסול הסיני

העתיק. היה זה פיסול מיניאטורי רב תנועה וקצב, שהעניק לביגר השראה אדירה ליצירת השמוזים. חלקו המערבי של המחקר התבסס על סיורים של האמן בחנויות צעצועים בניו יורק, שם תישאל את אנשי המכירות, העובדים והקונים, מהו לדעתם הצעצוע האולטימטיבי. לאחר שישה חודשים של מחקר אינטנסיבי, נוצר השמוז הראשון שהיה חלק מ-12 פסלונים שנקראו "12 השבטים". הפסלונים הוצגו כשהם עומדים על משטח עגול שהסתובב לאט לצלילי מוסיקה ובליווי קולות רקע שהוקלטו בחנויות צעצועים.

השתתפותו של ביגר בסמינר הקרמיקה עוררה בו את החשק לשוב לחקירת פסלוני "12 השבטים". במסגרת התנסויות בחומרים שונים החל ביגר לייצר שמוזים משוקלל, נרות, סבון, קרח וג'לי עד שלבסוף התמקד בשני חומרים שהיו מהירים לייצור, קלים לנשיאה ולא יקרים: קצף גמיש וחימר. הקצף הגמיש עמיד במים, הוא קל ואינו שביר. החימר, שגם הוא בעל חומריות גמישה, מאזכר את החומר ממנו היו עשויים הפסלונים הסינים אשר היוו מקור השראה לשמוז המקורי. השימוש בשני סוגי החומר איפשר יצירת יצורים בצבעים שונים. לדברי ביגר, השמוזים צבעוניים הם בעצם סוג של מראה חברתית: "החברה מורכבת מאנשים שונים וככל שנבטא את הצבעוניות שלנו כך העולם יהיה מקום מואר יותר."

מעבר לעשייה האמנותית החומרית ביצירת השמוז, ביקש ביגר לבטא באמצעותם מסר חברתי פשוט אשר מתמקד ביצירת מודעות: מודעות למרחב, מודעות האדם לעצמו ולסובב אותו, וכן מודעות לאפשרות האופטימית שהעולם יכול להיות מקום טוב יותר ושהכל תלוי בחשיבה חיובית שתוביל לעשייה חיובית גם כן.

פסלוני השמוז היוו עבור ביגר אמנות השואפת ליצירת אינטראקציה בחברה אורבנית ולכן הוא החליט לתת להן שם ניו יורקי. מקור השם שמוז באידיש ומשמעותו: "שמועה". בשפה הניו יורקית מתפרשת ה"שמועה" האידית כ"רכילות". צירוף שתי המשמעויות התחבר מיד לקונספט הכללי של הפרויקט - "בשורת השמועה השמוזית".

ביגר חתר ליציאה מחלל הסטודיו למרחב האורבני הפתוח לשם יצירת אינטראקציה אמנותית. ומכך שמקור כוחם של השמוזים בהצבתם בסביבה אורבנית. ביגר אף מגדיר את החוויה השמוזית כסוג של הפנינג. לדבריו, הבובה השמוזית אמורה להופיע כאלמנט של הפתעה ולעורר תגובה כל שהיא אצל ההלך האורבני. מטרת השמוז לעצור את האדם לרגע מהמרדף המטורף היומיומי ולהתבונן על סביבתו מחדש. באירוע השמוזי, עובר האורח הופך להיות קהל שלא במתכוון, ובדרך זו נוצרת סביבה משותפת שבה הקהל הופך גם לאמן שותף במרחב מוגדר. הקהל למעשה מתעמק באמנות והופך לחלק אינטגרלי מתהליך היצירה. הגבול הדק שבין צופה למשתתף מתמוסס והקהל מוזמן להיות מעורה וליהנות ממיצג שחורג מתחומי הרשמיות והריחוק המתקבלים בהצגתן של תערוכות "קונוונציונאליות" והופך להתכנסות צבעונית של חברים החולקים סיפורים ובאופן זמני נמלטים מהטבע המנוכר של חיי היומיום.

"מעצם הזמנת הקהל לקחת חלק באמנות שלי, מקבלת האמנות ערך ומשמעות חברתית. החזון שלי בעבודה עם הקהילה הוא לגרום לשינוי במודעות הקהל לסביבתו ולתרבותו וליצור אינטראקציה ותקשורת במקומות ציבוריים. בחברה של ימינו האינדיווידואל משוחרר ממחויבות לקהילה ולעולם. אני מעוניין להציג פרדיגמה חדשה, הכוללת בתוכה היסט משמעותי מאינדיווידואליזם ליחסים. אני שולל את

עקרונות הצרכנות והיצרנות המוגזמים ושואף לחברה בעלת הערכה גדולה לריטואלים ברי-משמעות, חברה הרגישה לנושאים רוחניים ומוסריים".

לאחר הצהרת המניפסט השמוזי, החל ביגר לתכנן את המסע הגדול. בחירת הלוקיישנים להצבתם היתה אינטואיטיבית. בכל פעם, כאשר הרהר בלוקיישן מסוים וחיוך עלה על שפתיו, ידע כי שם יציג את השמוזים. ביגר ביקש לבדוק את גבולות המרחב הפרטי והציבורי ולעורר את השאלה היכן מסתיים האחד ומתחיל האחר. כעיקרון, בחר לא לבקש אישור מהרשויות להציב את השמוזים במקומות השונים. לדבריו, בעקבות אירועי ה-11 בספטמבר והפיגועים בלונדון ובמדריד, הפכה משימת מציאת מרחב ציבורי עירוני בו ניתן לבצע פרויקטים בתיאום מלא עם הרשויות למשימה כמעט בלתי אפשרית.

תיעוד הפרויקט היה בעיני ביגר חלק בלתי נפרד ממנו וחשוב לא פחות היה שהצלם שילווה את הפרויקט יהיה בעל זווית הסתכלות עצמאית, יצירתית ובעל אנרגיה חיובית, לפיכך ביקש את חברו, הצלם שחר פליישמן, לקחת חלק בפרויקט ולתעדו. באותה עת שהה פליישמן בחורף המקפיא הלונדוני כשהוא צמא להכרה ולעשייה ומן הסתם קיבל בהתלהבות את ההצעה לליווי הפרויקט.

במסגרת כתיבת מאמר זה, מצאתי כי הדמויות האמורפיות הצבעוניות הללו הנקראות שמוזים הצליחו לעורר ולסקרן גם אותי. בתקווה לזירוז, עיכול ופענוח "הבשורה השמוזית", נפגשתי עם שחר פליישמן בתל אביב של צהריי היום .

פליישמן, צלם שעיקר התמחותו ועיסוקו בצילומי סטודיו, צילומי מזון ומוצרים, נעתר בחפץ לב להתלוות כצלם לפרויקט השמוזי. מסתבר כי לשיתוף הפעולה בינו ובין ביגר היו תקדימים. חברות אדוקה של שנים, בליווי שיחות וחלומות על עשייה אמנותית משותפת, יצרו את הבסיס האידאלי לשיתוף פעולה פורה בפרויקט זה. פליישמן מספר כי עבורו צילום הפרויקט היה חוויה ייחודית ומלמדת, הן באספקט האנושי והן באספקט הטכני. לדבריו, הפרויקט הצריך לוגיסטיקה קפדנית של ציוד, זמן ומקום. לדוגמא, כבר בראשית המסע, הצריך נושא הובלתם של 500 שמוזים בעיר עמוסה כמו ניו-יורק מציאת פתרון יצירתי. אמצעי התחבורה המושלם שנבחר היה אופניים בליווי נגרר המשמש כעגלת משא שבה אוכלסו בזהירות הגמדים העליזים.

התייחסותו לימי הצילום היתה מאד מוקפדת. פליישמן ערך רשימת ציוד מפורטת אשר כללה שתי מצלמות, מצלמה אנלוגית עם סרט שיקופיות ומצלמת רפלקס דיגיטלית, ולכל אחת צרף שלוש עדשות בליווי מבזק וחצובה. מחשש לקשיים בלתי צפויים וכציוד לגיבוי, תגבר פליישמן את הציוד בחצובה נוספת לתאורה צדית, ברפלקטורים לפתיחת נקודות מוצלות, וכמו כן במבזק חיצוני גדול, מטריה מרככת, שמונה סוללות, וכל מה שאפשר כדי להבטיח ביצוע טוב של הצילום ברגע שהחבורה העליזה תתפרס בלוקיישן.

בדרך כלל בחר פליישמן לתעד סיטואציות שהתרחשו במפגש בין השמוזים למהלכים בנופים האורבנים. מבחינתו, הצילום הוא תגובה אינטראקטיבית לסיטואציות, כשיש חשיבות להנצחת הרגע. לזה, כמובן, מתווספים הלוקיישן והתאורה ויחד איתם גם מוטיב ההפתעה . נקודת המוצא שלו אינה מתמקדת אם כך בשאלה מה המטרה וכיצד מגיעים אליה, אלא בשאלת העשייה עצמה הנובעת מתשוקה פנימית.

פליישמן מדבר בהתלהבות על הפרויקט. "לאחר שהגענו ללוקיישן ופיזרנו את השמוזים, החלו להיווצר סיטואציות מעניינות בינם לבין העוברים ושבים, חלקם שאלו שאלות כמו מה זה? לשם מה? חלקם שיחקו עם השמוזים. היו שהתלהבו כל כך מהסיטואציה המפתיעה שהתקשרו מיד לחברים נוספים שיחזו באירוע והיו שהתעניינו כיצד אפשר לרכוש אותם. בכל אופן, תוך התנהלות בשטח, השתדלתי להבין ולאתר נקודות מעניינות לצילום כשלרוב, התאורה היא שהנחתה אותי. כצלם המתמחה בצילום מוצרים, אני נוהג לתת חשיבות עליונה לתאורה כשברור שהצילום בשטח שונה לגמרי מצילום בסטודיו. בצילומי הסטודיו אני עובד שעות, ומבצע עשרות נסיונות ושינויים דקים לשם יצירת תמונה מושלמת אחת, ואילו כאן החוויה הצילומית היתה שונה לגמרי, לא השתדלתי לייצר את התמונה ה"אחת". יחד עם זאת, גם פה, התאורה היא שהנחתה אותי. לפני הצילום הקפדתי על מדידת האור הקיים, איזון בין האור הקיים למבזק ששימש כתאורה משלימה (fill flash) וכמובן עשיתי שימוש רב בחשיפות ארוכות".

אנו מתעכבים על אחד הצילומים האהובים עליו מהפרויקט, הצילום בפארק בניו-יורק (Battery Park) בצילום נראים השמוזים כיצורים מהחלל היורדים בגרם המדרגות, כשדמותו העמומה של ביגר נראית ככתם מרוחק. "רציתי ליצור צילום שישדר אווירה של מפגשים מהסוג השלישי", אומר פליישמן. "זמן הצילום היה לילה ולכן הצבתי פנס חזק אשר האיר את הסצנה מזווית מסוימת. התמונה צולמה בחשיפה של 4 שניות, עם עדשה רחבה של 24 מילימטר בצמצם פתוח מאוד. שימוש בעדשה זו בליווי חשיפה ארוכה אפשר צילום המעורר את תחושת הפנטזיה".

צילום מעניין נוסף הוא צילום הזוג המחובק בככר דיזינגוף. גם בצילום זה ישנה חשיפה של 4 שניות, תוך שימוש בעדשה של 75 מ"מ וצמצם סגור יחסית. גם במקרה זה ישנה התייחסות בראש ובראשונה לאור. "בצילום הזה נאלצתי להתמודד עם שתי תאורות שונות, תאורת הככר ומולה תאורת הרחוב. בחרתי לערפל טיפה את זוג החבוק, ולעומתם להדגיש את השמוזים והכלב הנראים בבירור. במהלך הפרויקט כולו ניסיתי לתפוס סיטואציות מעניינות שהתרחשו במפגש בין השמוזים לאדם, אך לעיתים היתה חשיבות לצילום המקום עצמו בו הוצבו. לדוגמא, הצילום שמציג את השמוזים ניצבים על מדרגות מוזאון המטרופוליטן. שם, מן הסתם, העניין היה לתעד את עצם הימצאותם של השמוזים במקום בעל חשיבות תרבותית".

פליישמן מעדכן אותי כי עד היום נאספו כ-5000 צילומים ו-50 שעות צילום ווידאו, המתעדים את פרויקט השמוזים במסעותיהם השונים ברחבי העולם. כל מי שחשקה נפשו לצפות בשמוזים ולהכירם מקרוב, לשאול ולהגיב, מוזמן לבקר באתר האינטרנט www.theschmoozes.com. לדבריו, האתר הוא מדיה נוספת להפצת הבשורה והפיכתה לנגישה. הצצתי באתר והופתעתי לקרוא תגובות שונות בפורום התגובות. מסתבר כי ישנם מעריצים וסקרנים ברחבי העולם אשר מעוניינים לשמור על קשר שוטף עם השמוזים. הופתעתי עוד יותר לגלות, כי באמצעות האתר ניתן לרכוש חולצת טי, תחתון סקסי או ספלון עליו מוטבעת דמותו של השמוז. כשתמהתי על תרגומו של מקדש האמירה האמנותית של ביגר למרשרשים ומצלצלים, מיהר פליישמן לרכך את הרושם שנוצר. לדבריו, בתחילה התנגד ביגר בתוקף לעניין מכירת השמוזים וטען כי שמוז זה אמנות ואמנות וכסף לא הולכים ביחד, אך עם הזמן הפעיל הקהל לחץ ודרש לרכוש שמוז או שניים כמזכרת מאירוע. ביגר נכנע והחליט לתת לקהל את מבוקשו. (...?)

אנו מסיימים את מפגש הצהריים. פליישמן כבר ליד הדלת, ממהר לענייניו ואני, במבט מלא חשיבות מעיזה לשאול שאלת תם אחרונה:
"תגיד לי פליישמן" (אני זורקת בהיסוס קל - מנת חלקם של המעטים שמצליחים לפעמים לראות שהמלך הוא עירום) "אחרי כל
ההסברים, הסיסמאות והצילומים - מה זה השמוזים האלה ומה היא לעזאזל הבשורה?"

ופליישמן מתגלגל מצחוק ועונה: "לא הבנת? השמוזים והבשורה הם למעשה ביגר עצמו: דמות קומית שופעת טוב, בעלת שמחה אין
סופית, שאינה מתביישת לצאת ולנער מסרים מלאי אבק, סטייל אני ואתה נשנה את העולם. זה הכל..."

קישור לאתר השמוזים:

[/http://biggerdesignstudio.com/the-schmoozes](http://biggerdesignstudio.com/the-schmoozes)

כתבה: נורית טל-טנא